

MATEUTEU

Ko ho fakahinohino ki ha 'alotāmaki
'a e 'eá 'i he 'Ēlia-tānaki'angavai ki he
Vaitafe Burnett

Tāfea.....	1
Vela e vao.....	3
Mofuike.....	7
Vevela e 'eá.....	8
Fetu'utaki 'i ha fakatamaki.....	9
Palani fetukutuku.....	10
Fefononga'aki.....	12
Fanongo ki ha fakatokanga.....	14
Pēketi ki ha fakatamaki.....	16
Ko ho'o palani fetukutukú.....	18

Tāfea

'E lava ke hoko ha matangi mālohi, tāfea pea mo ha saikolone 'i ha fa'ahinga taimi pē he lolotonga 'a e ta'ú.

'E lava ha matangi mālohi pea mo hā saikolone 'o fakatupu ha 'uha maka lalahi, matangi lahi, 'uhila, pea mo ha 'uha lahi, pea lava hoko ai ha maumau, lavea pea a'u ki ha mate.

'E lava 'e he ngaahi matangi 'e ni'ihī 'o fakatupu ha peau 'oku fakatu'utāmaki. Kapau 'e 'oatu ha fakatokanga ki ha peau lahi pea 'oku ke ofi he matātahí, 'oku tonu ke ke 'alu ki loto fonua pea mavahe mei he matātahí.

'I he taimi 'oku tō ai ha 'uha lahi 'e lava ke tāfea e ngaahi vaitafe pea mo ha tafe'anga vai he 'Ēlia-tānaki'angavai Burnett. 'E lava ke tafia ha kakai kapau tenau lue ki ai, pe ko ha me'alele, koe'uhi ko e vave mo e mālohi 'a e vaí. Ko e vai tāfea 'e lava ke vave 'e ne 'alu hake pea pehē ki he'ene holo hifo 'i ha taimi nounou, ka 'i ai ha ngaahi lolo 'a e 'uhá fakatu'upakē pea 'e lava ke a'u 'o uike taha pe lahiange mei ha 'uha lahi.

Ke te nofo malu, 'oku mahu'inga ke:

- 'Ilo'i e feitu'u 'oku ke 'i ai pea mo e ngaahi fakatokangá
- Fakamama'o mei he ngaahi vaitafé, ngaahi tafenga vai iiki mo e ngaahi fakatafé
- 'Alu ki ha feitu'u ma'olungaange kapau 'oku vave tafe 'a e vaí
- Muimui ki he ngaahi faka'ilonga kotoa 'o e halá
- Tapu ke faka'uli, heka pe lue 'i ha feitu'u tāfea'anga vai - kapau 'oku tāfea, mavahe mei ai

Vela e vao

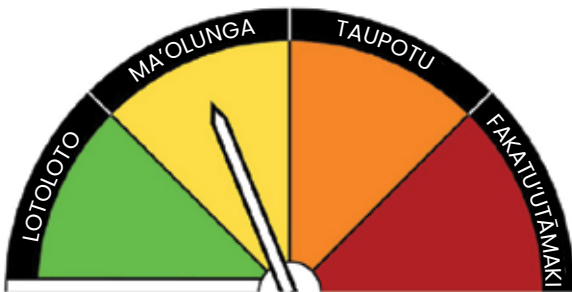

Ko e taimi vela vao 'i Kuinisilaní 'oku lele ia he kamata'anga 'o Siulaí ki Fēpueli.

Te ke lava 'o sio ki he tu'unga fakatu'utāmaki 'o e velá he qld.gov.au/fdr

Sio ki he ngaahi faka'ilonga ko 'ení 'i ha'o faka'uli he feitu'ú ni:

TU'UNGA FAKATU'UTĀMAKI 'O E VELÁ

'Ai ke ke 'ilo pea siofi 'a e ngaahi me'a 'oku hokó. Mateuteu ka fiema'u. 'Oku tala atu 'e he ngaahi tu'unga ko 'ení 'a e me'a 'oku totonu ke ke faí ka 'i ai ha velavao:

FAKATU'UTĀMAKI

Mavahe mei ha feitu'u 'e fakatamaki ha vela 'o e vao

- Ko e ngaahi tu'unga fakatamaki 'eni 'o ha vela.
- 'O kapau 'e kamata ke kakaha 'a e velá, hangehange 'e mole ha mo'uí.
- 'Oku 'ikai malava ke matu'uaki he ngaahi fale 'a e tu'unga 'o e vela ko 'eni. Mahalo 'e 'ikai te ke lava 'o mavahe pe ma'u ha tokoni.

TAUPOTU

Ngāue ki ai he taimi ni

- 'E vave 'a e mafola e afí pea 'e fakatu'utamaki 'aupito.
- 'O kapau 'e kamata 'a e velá, ngāue ki ai he taimi ni.
- 'Alu ki ha feitu'u 'oku malu ki mu'a kuo te'eki ke lahi 'a e vela.

MA'OLUNGA

Mateuteu ke ngāue ki ai

- 'E lava ke fakatu'utamaki 'a e afí.
- Fakakaukau pe ko e hā te ke fai 'o ka kamata ha vela.
- 'O ka tu'unga ma'olunga ha fakatamaki. Tokanga ki ha vela 'i ho 'elia.

LOTOLOTO

Palani mo mateuteu

- Ko e lahi 'a e ngaahi velā 'oku malava pe ke mapule'i.
- 'Ilo 'a e me'a 'oku hokó pea mateuteu ke fai ha ngāue 'o ka 'i ai ha vela.

'I he taimi 'oku 'i ai ha velavao ho feitu'ú, ko e me'a ia 'a'au ke fakatokanga'i, kumi ha fakamatala, fai tu'utu'uni pea ngāue'i.

Ko e Sisitemi Fakatokanga 'Aositēlelia ki he fakatamaki katoa 'oku 'i ai e lēvolo 'e tolu:

Fakatokanga – 'Oku 'ikai ha fakatamaki he taimi ni ka 'oku fiema'u ke ke 'ilo'i 'o ka liliu 'a e me'a 'oku hokó.

Siofi mo Ngāue – 'oku liliu 'a e levolo 'o e fakatamaki mo liliu 'a e tu'unga ki he me'a 'oku hokó. Ngāue he taimi ni ke malu'i koe mo ho family

Fakatokanga Fakafokifā – 'oku ke 'i ha tu'unga fakatu'utāmaki pea 'e fiema'u ke ke ngāue ke fakahaofi mo'ui he taimi ni.

Toe ma'u ha ngaahi fakamatala ki he ngaahi fakatokangá heni

australianwarningsystem.com.au

Mofuike

'Oku hāhāmolofia ha mofuike ka 'oku lava pē ke hoko.

Muimui ki he ngaahi fale'i 'a e kau ngāue fakatamaki kapau 'oku uesia koe 'e ha mofuike.

Lolotonga 'o ha mofuike

TŌ KI LALO

'AOFI

PUKE KE MA'U

Kapau 'oku ke ofi ki ha matātahi, 'e lava ke 'oatu ha fakatokanga ki ha peau kula. Kapau 'oku ke 'i ha matātahi pe ofi ki ai, mavahe leva ki loto fonua pe ko ha feitu'u ma'olungaange, hangē ko'ení fungavaka ki 'olunga 'o ha fale fungavaka. **Fakamama'o mei he matātahí.**

Vevela e 'eá

Ko e fu'u vevela 'a e 'eá 'oku tupu ia mei ha lōloa atu 'o ha ngaahi fua māfana fakafa'ahita'u-māfana 'oku fu'u ma'olunga ai e tu'unga malava ke uesia kovi ai 'a e ngaahi komiunitii.

'I he ngaahi fakatamaki fakaenatulá, ko e lahi taha 'o e ngaahi mo'ui kuo mole 'i 'aositelēliá (tukukehe mahakí), ne tupu ia mei he fu'u vevela 'a e 'eá. Lolotonga 'o ha fu'u vela lahi 'aupito:

Tauhi ke lahi e vai ho sinó pea mo fafanga

- Inu e vai ke lahi lolotonga 'a e 'ahó ke faka'ehi 'ehi mei he maha e vai ho sinó
- Faka'ehi'ehi mei he inu 'oku 'i ai 'a e 'olokaholó, kēfiní pea mo ha inu 'oku lahi ai e sukā
- Kai si'isi'i, kae tu'o lahi

Tauhi ke mokomoko

- Tauhi ho sinó ke mokomoko
- Kumi ha feitu'u 'oku malumalu mo mokomokó pea faka'ehi'ehi mei ha feitu'u 'oku vela mo tātāpuni'í
- Tui ha vala tupenu ngatōtō mo ma'ama'a
- Nofo mavahe mei he la'ainá mei he 10am ki he 3pm
- Māmālie hifo pea 'ai ke fiemālie pē-faka'ehi'ehi mei he ngaahi ngāue mamafá

Ngaahi fetu'utaki 'i ha fakatamaki

Me'a Fakafokifā:

Polisi, Tāmate Afi, Me'alele Falemahaki.....000 (Noa e Tolu)

SES tokoni fakafokifā ki ha magari pea mo ha tāfea.....132 500

Fakamatala ki he ngaahi me'alele 'i he halá pea mo e fefononga'akí.....131 940

Ngāue liliu-lea mo fakatonuleá.....131 450 (TIS FAKAFONUUA)

Palani fetukutukú

Kapau 'e 'alotāmaki
e 'eá, ko fe'ia 'oku
totonu ke u 'alu ki ai?

Muimui ki he ngaahi fakahinohino 'a e ngaahi ngāue tokoni ki he me'a fakafokifaá. Kapau te ke lava, mavahe mei he 'ēlia ko iá pea 'alu ki ha feitu'u 'oku malú.

Fakapapau'i 'oku 'ilo'i 'e ha taha ho'o palani fonongá.

Fēlotoi ki ha feitu'u fakataha'anga pea mo ho kau fonongá pea mo e founa te mou fefetu'utaki ai 'i ha fakatamaki.

Feitu'u nofo'anga
Kapau 'oku malu ke nofo ai

Mavahe ki ha fāmili pē ko ha ngaahi maheni 'i ha ngaahi feitu'u 'oku malú

Feitu'u hūfanga'anga pe ko ha senitā
Kapau kuo fakangofua

'Oua 'e fakakaukau 'e 'ikai hoko ia kiate koe...

Fanongo he letioó/tv

Hū he komipiutá

Tu'unga anga maheni
'o e ngaahi faka'ilonga
fakatokanga ki ha
Fakatamaki

Fanongo
atu

Pea ngāue ki ai

Fononga 'i he feitu'u tānaki'anga-vai burnett

Fakapapau'i 'oku tokanga'i lelei ho'o me'alelé ki ho'o fononga 'oku faí.

Vakai'i e maamá, matolu 'o e va'é, fakapapau'i 'oku fonu 'a e tangikē penisiní pea mo ha toe tangikē to'oto'o (kapau 'oku malava). Fa'o ho'o pēketi ki ha fakatamakí 'i ha feitu'u 'i ho'o me'alelé 'oku faingofua hono to'o mei aí.

Ki mu'a pea ke toki fonongá

- Sio ki he lipooti 'eá pea mo e Tu'unga Fakatu'utāmaki 'o e Afí ki he 'ēlia te ke fononga aí
- Fakakaukau pe 'e to'o mo ha puha me'akai mo ha inu 'e 'ikai fiema'u ke toe ngaahi
- Fa'o ki ho me'alelé mo ha toe vala, kafu pea mo ha teunga 'uha
- Tala ki ha ní'hi kehe ho'o palani fonongá & mo ha toe liliu ki ho'o palaní.
- Mateuteu ke liliu ho'o palaní ta'e 'i ai ha fakatokanga

Fononga he halá

- Fanongo ki he letiō fakalōkoló – ko e letiō ABC Wide Bay he 100.1 FM pe 855 AM.
- Faka'ehi'ehi ma'u pē ke fononga 'i ha ngaahi 'ēlia ne uesia 'e ha matangi lahi. 'Oua te ke 'alu 'o taki mamata holo he 'oku vave 'a e feliuliu'aki 'a e 'eá.
- TAPU 'aupito ke ke faka'uli 'i ha vai tāfea. 'Oku ala lolotoange pea mo vaveange 'a e tafe 'a e vaí 'o kehe ia mei ho'o sió. Mahalo pē 'oku maumau 'a e halá he toka'anga 'o e vaí.
- Fanongo ki he ngaahi fakatokangá – muimui ki he fale'i 'oku 'oatu 'e he Kaunisoló, polisí pe kau tokoni fakatamaki kehe 'o kapau kuo tāpuni e halá.
- Kapau 'okú ke fiema'u ha tokoni ki ha fakatamaki mei he kau polisí tāmata afí pe ko e me'alelei falemahakí; telefoni ki he 000.

Manatu'i!
kapau ko ha tāfea,
mavahe mei ai!

Fanongo ki he ngaahi fakatokangá

Fakapapau'i 'oku poto e tokotaha kotoa he Fanongo Ki he Letioó/TV, Hū he Komipiutá, Fanongo atú, pea Ngāue Ki Ai.

Fanongo he letioó/tv

- Ke fanongo ki he letiō pea mo e TV fakalōkoló ki ha ngaahi fakatokanga, fakamatala 'eá, pea mo ha pōpoaki fakalōkolo ki he malu 'a e komiunití.
- Ko e Letiō ABC Wide Bay he 100.1 FM pe 855 AM

Hū he komipiutá

- 'A'ahi ki he fakamatala fakatamaki 'a e Kosilio Fakavahé (disaster.bundaberg.qld.gov.au PE emergency.northburnett.qld.gov.au) ki he:
 - Fakamatala fakamuimui taha ki he tu'unga 'o ha fakatamaki
 - Fakamatala ki ha mate 'a e 'uhilá, tu'unga 'o e halá & fakamatala 'eá
 - Fakamatala ki he ngaahi senitā ki he kakai fetukutuku mei he fakatamakí mo e ngaahi hala ki he fetukutukú kapau 'oku ava
- 'A'ahi ki he Potungāue Tala-matangí (bom.gov.au) ki ha fakatokanga 'o e 'eá.

Fanongo atu

- Faka'ilonga Fakatokanga Anga-maheni ki ha Me'a Fakafokifā [Standard Emergency Warning Signal (SEWS)] – ko e ongo fakatokanga ko'ení 'oku ngāue'aki ia 'i he kamata 'o ha fakatokanga lahi 'i he letioó pea mo e televīsoné. Mātu'aki tokanga 'aupito ki he fekau 'oku hoko mai 'i he SEWS pea ngāue leva ki he fale'i 'oku 'oatú.
- 'E ala 'oatu ha pōpoaki text Fakatokanga Fakatamaki ki ho'o telefoni mōpailá. Kapau na'e ma'u ha'o text mei he Fakatokanga Fakatamakí, muimui ki he ngaahi fakahinohinó.
- 'E ala ngāue'aki 'e he Ngaahi Ngāue ki he Fakatamakí ha me'a lea pea mo ha me'a fakaongole'o lahi ke fai ai ha pōpoaki.
- Ko e kau ngāue 'a e Ngaahi Ngāue ki he Fakatamaki te nau ala tukituki holo 'i he ngaahi 'api 'i homou 'ēliá ke 'oatu e ngaahi fakatokangá.

Ngāue vave ki he fale'i 'oku 'oatú

- Fakapapau'i ko ho kau fonongá 'oku nau 'ilo'i e ngaahi fakatokangá pea mo e fale'i ne 'oatú.
- Vakai'i ho kaungā 'api pea mo e ngaahi maheni 'oku nau ala fiema'u ha ngaahi tokoni makehe.
- Kumi ke 'ilo 'a e feitu'u 'oku 'i ai ho'o Pēketi ki he Fakatamakí.
- Kapau 'e fiema'u pea ngāue ki ho'o Palani Fetukutukú.

Pēketi ki he fakatamakí

'Oku tonu ke fa'ó 'i ho'ó Pēketi ki he Fakatamakí ha ngaahi me'a 'e fu'u fiema'u ki ha nofo mavahe 'aho 'e 3 pe lahi hake 'o kapau 'e 'i ai ha fakatamaki.

Fakakau foki 'a e me'a-ngāue te ke fiema'u ke ngaahi'aki ha me'akai ta'e 'i ai ha'uhila.. Tauhi ho'ó pēketí 'i ha feitu'u malu mei he vaí pea tauhi 'i ha feitu'u ke ma'u ngofua mei ai.

Naunau tauhi fakafaito'o pea mo fakatautaha

- Pēketi ki he 'Uluaki Tokoní (First Aid)
- Ngaahi faito'o 'oku fu'u fiema'u ki ha uike taha, tohi fakahinohino mei he toketaá pea mo ha fakamatala ki he lahi e faito'o 'oku faka'aongaí
- Ngaahi me'a 'oku fu'u fiema'u ki he tauhi ma'a mo teuteu 'a e sinó ki ha 'aho 'e 3 pe lahi hake 'o kau ai 'a e pepa falemālōlō, polosi fulunifo, kilimi fulunifo, koa, koa ki he 'ulú, kilimi malu'i e kilí mei he la'aá, me'a tuli 'inisēkite, pea mo e ngaahi me'a fakahaisini fakaekita mo e ha fua.

Valá pea mo ha suú

- Vala fetongi 'oku māfaná pea mo ha sū ki he tokotaha kotoa
- Ongó kofu nima matolu ke tokoni ki ha ngāue pea hao mei ha lavea

Palani fetukutukú

Feitu'u ke fetukutuku ki ai

Feitu'u ke fakataha ki ai:

Tu'asila:

Telefoni:

Īmeilí:

Fetu'utaki 'i ha fakatamakí

Hingoa:

Tu'asila:

Telefoni:

Īmeilí:

Fakaikiiki 'o e fetu'utaki ki he 'imikuleisoní, visá, tokoni fakakonisela mo e hā fua?

Kimu'a pea fetukutukú

Fakapapau'i 'oku fonu 'a e me'alelé

Vakai'i ho kau fonongá

Fili 'a e feitu'u te ke 'alu ki ai kapau 'e fiema'u ke ke mavahe mei he 'ēliá

'Ilo'i 'a e feitu'u ke fakataha ki ai kapau 'e fiema'u ke fetukutuku

'I he taimi fetukutukú

To'o 'a e Pēketi ki he Fakatamakí, pea mo ha tatau ho'o Palani Fetukutukú

Fetu'utaki ki ho'o fetu'utaki 'i ha fakatamakí kimu'a pea ke fetukutukú pea pehē ki he taimi te ke a'u ai ki he feitu'u 'oku ke fetukutuku ki ai

